

GÖTEBORGS UNIVERSITET
PSYKOLOGISKA INSTITUTIONEN

**Känslighet för avvisning och behov av tillhörighet.
Psykologiska mekanismer bakom Radikaliseringsprocesser.**

Eva Ingemarsson

Självständigt arbete 15 poäng
Fördjupningsarbete i psykologi
PC1546
Vårtermin 2016

Handledare: Emma Bäck

Känslighet för avvisning och behov av tillhörighet. Psykologiska mekanismer bakom Radikaliseringsprocesser.

Eva Ingemarsson

Sammanfattning. I en experimentell studie, med två betingelser ”inkluderad” och ”exkluderad”, undersöktes hur känslighet för avvisning och behov av tillhörighet påverkade benägenheten att anpassa sina attityder till en utgrupp, den grupp individen inte tillhör. Studenter ($N = 88$) män och kvinnor, från olika fakulteter deltog. Med linjär regressionsanalys jämfördes effekterna på beroendevariabeln modern rasism, ett index som tagits fram utifrån frågor om invandring och integration. Dataspelet Cyberball användes för att skapa social exkludering. Resultatet nådde nära signifikansnivåer, och pekade samtidigt åt att de som blivit avvisade tenderade att ta avstånd från den inbjudande utgruppen.

Idag diskuteras i många sammanhang varför vissa individer tar avstånd från etablissemang och väljer en ny tillhörighet, varför vissa har lättare än andra att radikaliserar. Den här studien har fått ta del av insamlad data från ett pågående forskningsprojekt vid Göteborgs universitet. I det här experimentet användes två betingelser, inkluderad och exkluderad, för att se effekterna av hur de två psykologiska mekanismerna, känslighet för avvisning och behov av tillhörighet, påverkade deltagarnas benägenhet att anpassa sina attityder till en utgrupp, den grupp som individen inte tillhör. De engelska termerna Rejection sensitivity och Need to belong är fritt översatta och kommer att användas här. Känslighet för avvisning och behov av tillhörighet är två motivationssystem, en typ av personlighetsdrag, som människor påverkas av olika starkt, och som spelar roll i sociala relationer och grupptillhörighet. Som beroendevariabel i studien användes modern rasism, ett index som tagits fram utifrån frågor om invandring och integration (Akrami, Ekehammar & Araya, 2000). Modern rasism är en benämning för nutida diskriminering, besläktad med främlingsfientlighet (McConahay JB, 1983).

Att människor radikaliserar är ingen ny företeelse. Med en tillbakablick i tiden och på Europa, kan man se att under 1800- och 1900-talet har radikaliseringsvågor kommit och gått. Det går att se flera grundläggande likheter trots olika sammanhang och samhällen. Att människor upplever stora orättvisor i samhället kan vara en anledning till att det uppstår radikaliserar, men också mötet mellan en radikaliseringsfrämjande miljö och individens egna livsval, historia och behov kan spela en avgörande betydelse (Säkerhetspolisens rapport, 2010). I Frankrike, som under 2015 drabbades av flera terroristdåd, beräknar man att 70 % av de radikaliserade är under 21 år och de kommer allt ifrån små byar runt om i Frankrike till välbärgade hem i Paris finaste områden. Dessa unga befinner sig i en känslig brytningsfas i protest mot föräldrar och samhället. Många kommer från medelklassen. Serge Blisco, som arbetar under Frankrikes premiärminister i kommittén mot sekterism, menar att det krävs en enorm enhet i civilsamhället för att bekämpa fenomenet radikaliserar (Radiokorrespondenterna 2016, febr 28). För att förebygga och dämpa radikaliserar krävs bland annat dialog och kommunikation mellan

företrädare och representanter för olika delar av samhället, skriver Säkerhetspolisen i sin rapport (2010). Wilkinson och Pickett (2009) menar i sin forskning att stor ojämlikhet i ett samhälle ökar oron för att det skapas en social värdering som kan upplevas som ett hot mot vår sociala position. När statuskillnaderna vidgas blir det allt viktigare att jämföra oss med andra. Istället för att se varandra som likar i ett jämlikt samhälle så uppfattar vi varandra som främlingar som skapar konkurrens och oro (Wilkinson & Pickett, 2009). Bra kommunikation kan innebära att det finns möjlighet att uttrycka protester och missnöje inom lagliga och ordnade former. Vilket i sin tur kan främja en livsmiljö där radikaliseringsprocesser har svårt att få fäste. Att undvika stigmatisering och förbättra livsvillkor kan skapa positiva synergieffekter (Säkerhetspolisens rapport, 2010).

Flera fenomen samspelar när man tittar på radikaliseringsprocesser. Det är dels vilken kontext en person befinner sig i och hur samhällsstrukturen ser ut, men även hur unika personliga egenskaper påverkar oss i våra livsval. De individuella faktorerna, behov av tillhörighet och känslighet för avvisning, antas spela in och ha betydelse för hur individer anpassar sig till en radikal grupp när de blivit avvisade. Men det är samtidigt en komplexitet i vad som ligger bakom radikaliseringsprocesser där också social exkludering och fundamentala behov av tillhörighet kan vara en del av flera förklaringar (Bäck & Altermark, 2016).

Psykologiska aspekter bakom radikaliseringsprocesser

Identitetsskapande är en av de mest känsliga processerna under en människas utveckling. Den egna identiteten byggs upp i möte och kommunikation med andra. Den konformitet vi uppnår genom att iaktta andra och informationen vi får, om hur vi bör bete oss, är kraftfull och inflytelserik (Aronson, 2011). När omgivningen inte bekräftar en individ för positiva egenskaper så kan det hända att personen söker bekräftelse för sin känsla av värdelöshet och går in i grupper som värderas negativt av det etablerade samhället (Nilsson & Waldemarson, 1990). Olika typer av forskning har visat att personer som hamnar i utanförskap och blir socialt utslutna av den egna gruppen, men välkomnade av utgruppen, den grupp individen inte tillhör, har lättare för att radikaliseringsprocesser (Williams, 2006). Radikaliseringsprocesser enligt McCauley och Moskalenko (2008) är förändringar i övertygelser, känslor och beteenden hos individer. De menar att radikaliseringsprocesser innebär ett ökat stöd för en politisk konflikt och att det kan ske som någon typ av aktivism, lagligt och utan våld, men även i form av illegala våldsamma politiska aktioner.

I svenska säkerhetspolisens rapport (2010), beskrivs hur radikaliseringsprocesser kan vara ett sätt att förändra, bryta och eliminera en smärta. Att vara exkluderad, utstött eller uppleva sig annorlunda och fel i ett sammanhang kan göra att man söker andra vägar, att man ansluter sig till grupper och sammanhang där man får tillbaka sin värdighet och stolthet. Man får social tillhörighet, en plats, en roll och kanske upplevelsen att tillsammans med andra bli en del av någonting större och viktigare (Säkerhetspolisens rapport, 2010).

Anna Sundberg skriver i sin självbiografiska bok *Älskade terrorist "Systrarna i London visade mig respekt. Jag kände mig speciell, utvald, och så lycklig. Jag visste inte vad som väntade mig i Georgien, det låg i Allahs händer, men jag var beredd på prövning"* (Sundberg & Huor, 2016).

Under 2015 utfördes flera terroristdåd med förödande konsekvenser runt om i världen. Bland annat i Frankrike, där 150 personer dog. Det finns olika tankar om vad som ligger bakom radikaliserings och Pierre N'Gahane, chef för franska regeringens kommitté för brottsförebyggande arbete, har en förklaring. Han menar att vissa av de som radikaliserats är människor som står på gränsen till haveri och ofta har en depression. (Radiokorrespondenterna, 2016, febr. 28). "En depression är ett psykiskt tillstånd med sänkt grundstämning, i vilken en försvagad eller förlorad självaktning utgör den kvalitativa kärnan" (Beck-Friis, 2005). Beck-Friis (2005) menar att depression kan uppstå som en sorg över ett förlorat själv och att det kan finnas blockerade känslor av skam, skuld och aggressivitet som ligger i vägen för en god självkänsla. När man blir utsatt för skam, som individ eller grupp, kan återupprättandet av självrespekten bli en stor och viktig uppgift. De i samhället som anses vara avvikande riskerar att skamstämplas och blir lätt stigmatiserade och hamnar i utanförskap (Cullberg-Weston, 2008).

Behov av tillhörighet finns i alla kulturer och hos olika typer av människor. Vare sig det är familj, vänner, arbetskamrater, eller ett idrottslag, så tenderar människor att ha en inneboende önskan att tillhöra och vara en viktig del av något större än sig själva. Utan tillhörighet får man svårigheter att kommunicera med och relatera till sin omgivning (Baumeister & Leary, 1995). Tidigare forskning av Bäck, Bäck och Knapton (2015) har visat att en extra känslighet för avvisning i kombination med extra stort behov av social tillhörighet, ökar viljan att söka sig till specifika gruppers kollektiva aktiviteter när man blivit utanför den egna gruppen och det samtidigt finns en social acceptans i den nya gruppen.

I det antika dramat Medea får vi möta de starka krafter som kungadottern Medea upplever när hon blir landsförvisad, kränkt och hamnar i ett socialt utanförskap. I ren förtvivlan och med djupa hämndmotiv dödar hon sina två barn. Hon har blivit sviken av sin man Jason och hon är på väg att utvisas från sitt nya land och kan inte återvända till sin forna familj. Medeas desperation visar sig både i ett individuellt, känslomässigt och djupt personligt utanförskap och i avsaknaden av en kollektiv och social tillhörighet.

MEDEA

Nog. Detta gäller mig och inte er.

Ni har ju här ert fosterland och hem,
all livets nödortf, vänner och
förtrogna, men jag står ensam, värnlös
som en slav, min makes byte från ett
fjärran land. Jag har ej moder, bröder
eller släkt att fly till som en ankarplats
i stormen. (Litteraturens klassiker,
Grekisklitteratur, 2004)

Historien upprepar sig inte, men skapar nya historier som formar nya berättelser av det som en gång varit. Historiska jämförelser kan vi använda oss av för att öppna upp tänkandet och se vilka vägar vi inte bör söka (Gardell, 2011).

Den grundläggande motivationen att höra till, är olika stark hos individer och både drivkrafter och dragningskrafter spelar roll i radikaliseringsprocessen. Drivkrafter är de förhållanden som finns i personens livssituation eller hos personen själv och dragningskrafter är det som den aktuella gruppen erbjuder och som kan öka

sannolikheten för radikaliserings (Säkerhetspolisens rapport, 2010).

Känslighet för avvisning är ett kognitivt affektsystem, som varierar mellan individer. Det visar sig i form av en ängslighet för avvisande, vilken utlöses i situationer då antingen avslag eller godkännande är möjligt. Tidiga erfarenheter av avvisning skapar disposition att bli extra känslig för detta senare i livet (Downey & Feldman, 1996). Individens behov av att tillhöra en social grupp påverkar relationer och forskningen visar att avvisning och uteslutning från social tillhörighet kan vara smärtsamt både fysiskt och psykiskt. Hot om, eller risken att, uteslutas ur en gemenskap är kopplat till grundläggande emotioner som har sitt ursprung i vårt fysiska smärtsystem och som därför kan ge upphov till stark fysisk smärta (MacDonald & Leary, 2005). Under uppväxt och utvecklingsperioder grundläggs känsligheten för avvisning. Beroende på personliga och sociala erfarenheter, sociala incitament och faktorer i närmiljö, utvecklar individer olika försvar och strategier för att kunna hantera sitt liv (Sonnby-Borgström, 2005).

Små och radikala grupper kan ha en stark social komponent som skapar en känsla hos individen att vara unik och speciell. Att tillhöra en radikal grupp som ställer sig utanför det etablerade samhället kan ge individen en starkare identitetskänsla och kan även skapa en villighet att investera av egna resurser för att gruppen ska fortsätta fungera (Bäck & Altermark, 2016). Genom att skaffa sig kunskap om och förståelse för varför vissa individer är känsligare än andra och kanske väljer att ta avstånd från ett starkt etablissemang för att ansluta sig till radikala grupper, kan ge möjligheter att förebygga konflikter och bidra till utveckling, stabilitet och trygghet i ett samhälle. (Wilkinson & Pickett, 2009).

Inkludering i en icke-önskvärd grupp

Tidigare forskning har utgått från att behoven av tillhörighet ofta är så starka, att efter upplevd avvisning visar individer en stor beredskap att anpassa sig till en ny grupp om denna bjuder in till gemenskap (Bäck, Bäck & Knapton, 2015). Men ny forskning av bland annat Greenaway, Jetten, Ellemers och van Bunderen (2015) menar att det kanske inte stämmer i alla lägen. Istället kan det vara så att under vissa omständigheter blir reaktionerna helt tvärtom. Det finns situationer då glappet är för stort mellan individens egen identitetsuppfattning och det som gruppen står för och då kan det uppstå en känsla av att någon annan försöker hindra och kontrollera det egna åsiktsuttrycket. Detta kan resultera i att man tar överdrivet starkt avstånd från en grupp och det kan väcka en stark aggressivitet istället för att dämpa den. När individen blir utsatt för oönskad inkludering kan detta väcka en önskan att markera avstånd (Greenaway m.fl. 2015). Trots avvisning från den egna gruppen och en social acceptans i den nya gruppen, väljer man då att inte anpassa sig till denna, vilket kan vara ett konsekvent handlande. Robert Cialdini menar att konsekvens är en stark motivationsfaktor och att vara konsekvent och hålla sig till sina ideal vanligtvis förknippas med personlig och intellektuell styrka (Cialdini, 2005).

Att anpassa sina attityder till en radikal grupp är ett stort steg att ta och individer gör en tydlig avvägning i sådana beslut. En radikal grupp eller en person som presenteras som en aktivist ger associationer till något negativt och bemöts med tveksamhet hos människor överlag (Bashir, Lockwood, Chasteen, Nadolny, & Noyes, 2013).

Huvudsyftet med denna studie var att titta på psykologiska mekanismer bakom

radikaliseringsprocesser. Genom att använda två betingelser, exkluderad och inkluderad, ville studien undersöka sambanden mellan känslighet för avvisning, behov av tillhörighet och benägenheten att ansluta sig till en radikal grupp, då personer blivit exkluderade av sin egen grupp och istället inkluderats av en utgrupp. Detta jämfördes med de som blivit inkluderade av sin egen grupp. Utgrupp benämns den grupp som individen inte tillhör och ingrupp den grupp som individen ingår i från början.

Mot bakgrund av forskning från Greenaway m.fl. (2015) utkristalliserade sig ytterligare en frågeställning under arbetet. Personer som blivit inkluderade av en utgrupp som har allt för starka avvikande åsikter, reagerar med negativa känslor och markerar ett avståndstagande till den radikale utgruppen, trots att de blivit exkluderade av sin egen grupp, ingruppen.

Med utgångspunkt i detta har två frågeställningar uppstått. Den ena är: Finns det någon skillnad hos individer med hög känslighet för avvisning och/eller stort behov av tillhörighet, i benägenheten att anpassa sig till utgruppen om de blivit exkluderade av ingruppen? Den andra är: Om de egna åsikterna skiljer sig markant från utgruppens, kan reaktionerna då bli tvärtom, att individen istället markerar avstånd trots exkludering från ingruppen? Dessa frågor har formulerats som två hypoteser:

H1 – Individer som blir exkluderade av ingruppen har benägenhet att gå med i utgruppen om individen har hög känslighet för avvisning eller stort behov av tillhörighet.

H2 – Om de egna åsikterna skiljer sig markant från utgruppens så väljer individen att markera avstånd till denna, trots ingruppens exkludering.

Metod

Denna studie har fått ta del av insamlat datamaterial från ett forskningsexperiment som leds av Emma Bäck, fil.dr. psykologi på Psykologiska Institutionen i Göteborg. Emma Bäck's forskning är en del i ett större forskningsprojekt tillsammans med Hanna Bäck, professor vid Statsvetenskapliga Institution, Lunds universitet. Forskningen undersöker bland annat psykologiska aspekter bakom radikaliseringsprocesser, som till exempel sambanden mellan personlighetsdragen känslighet för avvisning och behov av tillhörighet och radikaliseringsprocesser.

Experimentet som denna studie har hämtat sina data från genomfördes i februari 2016. Som utgångspunkt fanns tidigare experiment som undersökt skillnader mellan exkluderade och inkluderade grupper och benägenhet att radikaliseras. Dessa resultat pekade på att den exkluderade gruppen visar benägenhet, till skillnad från den inkluderade gruppen, att radikaliseras och ansluta sig till utgruppens åsikter. Tendenserna gäller då det finns en social acceptans och vilja från utgruppen att inkludera personen (Bäck m.fl. 2015).

Deltagare

Deltagare valdes utifrån ett bekvämlighetsurval från Göteborgs universitets deltagarpool. Det var studenter från institutioner för juridik, ekonomi, medicin, It data och kemi. Studenter från psykologi deltog inte. Totalt 88 personer i åldrarna 17-54 år (*M*

= 27,7, $s = 7,6$). Av dessa var 41 män, 45 kvinnor och 2 annat/andra. Deltagarna delades slumpmässigt in i två grupper, en för exkluderade och en för inkluderade.

Instrument

Designen byggde på att man antingen blev exkluderad eller inkluderad under en del av experimentet. Experimentet gjordes vid tretton tillfällen med åtta deltagarplatser varje gång. Två enkäter fylldes i, varav den ena över internet, webbenkät, och dataspelet Cyberball, som är ett sätt att mäta social exkludering, spelades av alla. Totalt 88 personer fyllde i den första enkäten och 70 den andra som var webbenkäten.

Den första enkäten, som var en kortversion från Downey och Feldman (1996), frågade först efter kön, ålder, genusuppfattning, civilstånd och utbildning. Politisk ståndpunkt mättes på en skala (0 = starkt till vänster, 10 = starkt till höger).

Känslighet för avvisning, mättes genom att deltagarna fick föreställa sig åtta situationer och utifrån dessa svara på 16 frågor, som till exempel "Hur orolig skulle du vara över huruvida dina närmaste skulle låna dig pengar?". "Hur sannolikt tror du det är att dina närmaste skulle låta dig bo hos dem?" Svaren markerades på en skala (1 = inte alls sannolikt, 7 = mycket sannolikt).

Behov av tillhörighet, mättes med 10 frågor, som till exempel "Jag oroar mig sällan över huruvida andra människor bryr sig om mig". "Jag har ett stort behov av att passa in". Svaren rangordnades på en skala (1 = stämmer inte alls, 7 = stämmer helt) (Downey & Feldman, 1996).

Modern rasism, mättes med en webbenkät som modifierats utifrån Akrami, Ekehammar och Araya (2000). Denna enkät såg ut att komma från den grupp som kallades utgruppen och som i detta experiment bestod av en representant från en högerextrem grupp. Här behandlades attitydfrågor med fokus på invandring och integration, som till exempel "Det har gjorts tillräckligt med insatser för arbetslösa invandrare" eller "Det är viktigt att satsa pengar på hemspråksundervisning för invandrare" Deltagarna fick svara på en skala (1 = stämmer inte alls, 5 = stämmer helt). Denna enkät avslutades med frågan om vilket parti man skulle rösta på om det var val idag. I slutet fanns plats för egna kommentarer.

Tillvägagångsätt

Experimentet genomfördes i labbstudio på Psykologiska institutionen i Göteborg. Alla som deltog fick information om att det var ett experiment om visualiseringsförmåga, något man sade för att avleda från det egentliga syftet. Deltagarna satte sig vid var sin dator avskilt från varandra och startade med att fylla i den första enkäten som bestod av 13 huvudfrågor med underfrågor. Det var en omgjord version av ett frågeformulär från Downey och Feldman, Rejection Sensitivity Questionnaire (1996), som mäter känslighet för avvisning och behov av tillhörighet.

Därefter spelade var och en dataspelet Cyberball, ett sätt att mäta social exkludering. Halva gruppen, utan att veta om det, var inkluderad och den andra halvan exkluderad. Alla hade fått veta att man spelade i realtid med andra studenter, men

egentligen var allt redan förprogrammerat. Manipulationen var att en fiktiv student från ett extremt högerpolitiskt parti var med i spelet. Spelet gick ut på att alla deltagare kastade boll till varandra och en obalans uppstod mellan spelarna då de som var i den inkluderade gruppen fick bollen medan de som var i den exkluderade gruppen blev utan. Mot slutet av spelet kastade den fiktive spelaren bollen till de som blivit exkluderade. Detta var en viktig komponent i undersökningen, att den fiktive högerextreme spelaren valde att inkludera de som blivit bortvalda.

Efter spelet fick alla fylla i en webbenkät som utgav sig komma från den fiktive högerextreme spelaren. Webbenkäten var vinklad åt ett högerextremt och främlingsfientligt håll och deltagarna hade blivit informerade om att det var en student från ett annat universitet som fått tillåtelse att lägga med den, men i själva verket kom den från arrangörerna av experimentet. Även här var det viktigt att avleda för att se om deltagarna var beredda att anpassa sina åsikter till den inkluderande spelaren. De hade också blivit informerade om att enkäten kunde uppfattas som radikal och kontroversiell, men det var helt frivilligt att delta och anonymitet garanterades. När denna var besvarad var experimentet avslutat, det kom inga frågor om visualisering eftersom det bara hade varit ett sätt att rikta deltagarnas uppmärksamhet åt ett annat håll.

Experimentet ville mäta om de som blivit exkluderade var mer benägna att sympatisera med ideal som den fiktive högerextreme Cyberballspelaren representerade.

Debriefing. När alla var klara med spelet och fyllt i den sista webbenkäten samlades man och gjorde en debriefing. Då informerades deltagarna om att de i själva verket varit med i ett experiment. Debriefingen gick ut på att förklara experimentets syfte, och hur det var upplagt. Man berättade att experimentet undersökte benägenheten till radikaliserings, och att avsikten var att jämföra de båda grupperna för att se om de som blev exkluderade var mer benägna att radikaliseras, jämfört med gruppen som blivit inkluderad. Alla deltagare fick var sin biobiljett som tack för deltagande.

Databearbetning. Datan kodades för olika index och mätbara variabler för att se interaktioner mellan de olika variablerna, känslighet för avvisning, behov av tillhörighet, exkluderad/inkluderad (0 = inkluderad, 1 = exkluderad) och beroendevariabeln modern rasism. Modern rasism är ett index som tagits fram utifrån frågor om invandring och integration (Akrami, Ekehammar & Araya, 2000). Det var frågor som fanns i webbenkäten som deltagarna gjorde efter manipuleringen då de blivit antingen exkluderade eller inkluderade. Denna variabel antogs kunna svara på benägenheten att anpassa sig till utgruppen när det skett en avvisning från ingruppen. Vald signifikansnivå är 5 %. Som grafisk illustration användes en tvåvägs interaktionseffekt för en binär moderator i excel.

Resultat

Linjär regressionsanalys användes för att se hur mycket modern rasism prediceras av exkluderad/inkluderad, känslighet för avvisning och behov av tillhörighet.

I tabell 1, visas hur modern rasism påverkades av de olika variablerna. Det gick inte att helt styrka hypotes1 – *Individer som blir exkluderade av ingruppen har benägenhet att gå med i utgruppen om individen har hög känslighet för avvisning eller*

stort behov av tillhörighet. Här predicerades modern rasism med $R^2 = 0,07 = 7\%$ då $F(7,60) = 0,65$, $p = ,71$. Analysen hamnade på gränsen till en signifikant nivå för interaktionen *exkluderad/inkluderad x känslighet för avvisning*. Det gick inte att se någon signifikant interaktionseffekt mellan *exkluderad/inkluderad x behov av tillhörighet*. Däremot kunde man se ett visst stöd för hypotes 2 – *Om de egna åsikterna skiljer sig markant från utgruppens så väljer individen att markera avstånd till denna, trots ingruppens exkludering*.

I figur 1, visas en grafisk illustration på effekten av den inkluderade och exkluderade gruppen i en interaktion med känslighet för avvisning. Här kan man se att den exkluderade gruppen tenderar att ta avstånd från modern rasism när de ligger högt på känslighet för avvisning.

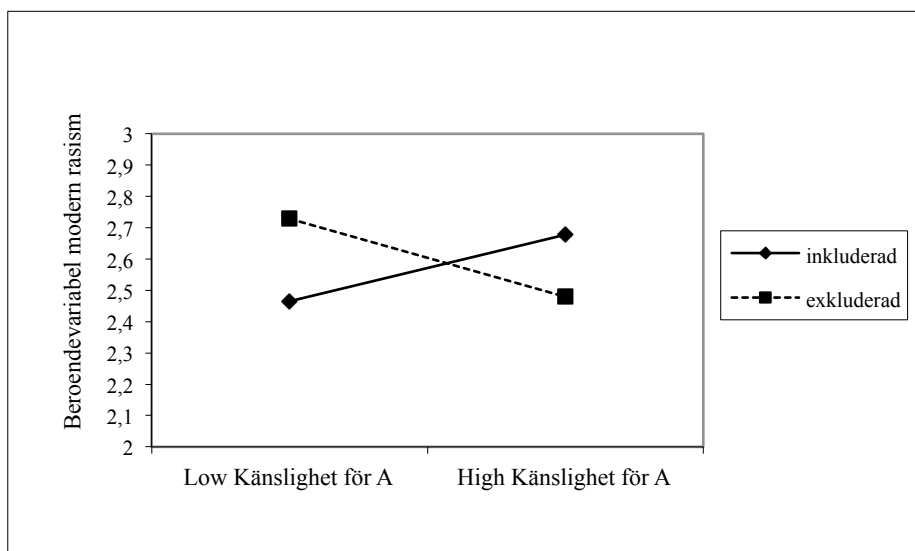
Tabell 1

Medelvärde, standardavvikelse och regressionsanalys.

Modern rasism som beroendevariabel. $n = 70$

	<i>M</i>	<i>s</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>Beta</i>	<i>p</i> -värde
Konstant			2,87	0,6		,00
Exkluderad/inkluderad			0,11	0,65	0,1	,87
Känslighet för avvisning	5,6	2,3	0,06	0,04	0,2	,19
Behov av tillhörighet	4,4	0,9	-0,1	0,1	-0,2	,33
Exkluderad/inkluderad x känslighet för avvisning			-0,12	0,06	-0,78	,05
Exkluderad/inkluderad x behov av tillhörighet			0,14	0,14	0,6	,32

Avvisad/inkluderad: 0 = inkluderad, 1 = exkluderad

Figur 1. Interaktionen mellan känslighet för avvisning och exkluderad/inkluderad med modern rasism som beroende variabel. Här finns effekt både för den inkluderade och den

exkluderade gruppen. Den exkluderade gruppen tenderar att ta avstånd från modern rasism när de ligger högt på känslighet för avvisning, detta ger stöd åt hypotes 2.

Diskussion

Den här studien har velat titta på psykologiska mekanismer bakom radikaliseringsprocesser. Bland annat genom att undersöka om det går att se någon skillnad mellan individer som blivit inkluderade i en grupp jämfört med de som blivit exkluderade, beroende på hög eller låg känslighet för avvisning och/eller behov av tillhörighet. Tidigare forskning har pekat på att den exkluderade gruppen visar benägenhet, till skillnad från den inkluderade gruppen, att radikaliserar och ansluta sig till utgruppens åsikter. Tendenserna gäller då det finns en social acceptans och vilja från utgruppen att inkludera personen (Knapton, Bäck & Bäck, 2014).

Studiens första hypotes som menade att, *individer som blir exkluderade av ingruppen har benägenhet att gå med i utgruppen om individen har hög känslighet för avvisning eller stort behov av tillhörighet*, fick inte något tydligt stöd efter utfört experiment. Siffrorna hamnade nära signifikans nivå men samtidigt pekade data åt att modern rasism, som var indikatorn för att vilja gå med i utgruppen, minskade när känslighet för avvisning ökade. Det fanns därför anledning att titta närmre på den andra hypotesen, *om de egna åsikterna skiljer sig markant från utgruppens så väljer individen att markera avstånd till denna, trots ingruppens exkludering*. Här visade resultatet med hjälp av regressionsanalys en svag predicering till ett samband. De personer som upplevde sig exkluderade och blev inbjudna av utgruppen, med starka högerextrema åsikter, reagerade snarare med negativa känslor och markerade ett avståndstagande till utgruppen.

Ellemers och Jetten (2013) visar i sin forskning på en nyanserad bild av gruppstillhörighet. De menar att en individ som mot sin vilja blir välkommen in i en grupp reagerar annorlunda än en person som har en önskan att ingå men som inte är välkommen in i gruppen. Detta är intressant och det är ett annat spår jämfört med den forskning som belyser individens starka motiv att ingå i en grupp och dess trygghet för att tillfredsställa grundläggande viktiga behov av tillhörighet (Baumeister & Leary, 1995). Annan forskning menar att känslan av förlorad egenkontroll som uppkommer av oönskad acceptans, när individen väljs in i en grupp de inte önskar tillhöra, kan väcka aggressioner. Det kan innebära att individens integritet står på spel då utrymmet för självkategorisering och självdefiniering krymper (Greenaway m.fl. 2015).

Webbenkäten deltagarna fick fylla i uttryckte extrema högerpolitiska åsikter. Detta kan ha bidragit till ett tydligt avståndstagande med tanke på deltagargruppens sammansättning av studenter, där 67 % svarade att de låg mer åt vänster än åt höger. Här yttrade sig snarare ett behov av att markera sin egen ståndpunkt och vilja vara konsekvent i sitt handlande. Istället för att acceptera en ny grupps inställning och attityd, genom att bejaka en ny ”vi känsla”, valde man att tydliggöra det man själv står för.

Gruppdynamiken påverkar varje individ och inom sociala grupperingar delas normer och värderingar mellan medlemmarna. Det sker en typ av kategorisering där skillnader mellan grupperna tydliggörs och likheter inom gruppen förstärks. Detta stärker den egna grupp-känslan och ”vi och dem” fenomenet blir urskiljbart. Psykologerna Tajfel

och Turner (1986) gjorde på 70- och 80-talet studier av hur människors självuppfattning är förankrade i sociala grupperingar. Enligt deras "social identifieringsteori" utformas social identitet genom hur vi kategoriserar grupper, människor och kulturer, hur vi skapar en egen social och personlig identitet genom självkategorisering, och hur vi jämför oss med andra.

Det är en komplex fråga och flera faktorer som samverkar då man ska försöka få klarhet i och förstå hur radikaliseringsprocessen uppstår. De individuella faktorerna, känslighet för avvisning och behov av tillhörighet, finns med som starka påverkansfaktorer men de samverkar också med andra personliga behov och speciella egenskaper. Dels är det vad personen bär med sig i form av erfarenheter från tidigare upplevelser, men även i vilken kontext en person befinner sig och hur samhällsstrukturen ser ut. Dessutom påverkas individer av vad den alternativa gruppgemenskapen har att erbjuda.

En viktig aspekt är att fundera över hur yngre personer hittar sin plats i samhället och bygger upp en tro på sig själv och sina egna möjligheter. Enligt Svenska säkerhetspolisens utredning 2010, så är majoriteten av de som radikaliserats mellan 15 och 30 år. I Radiokorrespondenterna (2016, febr. 28) kunde man höra chefen för franska regeringens kommitté för brottsförebyggande arbete Pierre N'Gahane berätta att ca 70 % av de som radikaliserats i Frankrike år 2015 var under 21 år. I boken Jämlikhetsanden funderar man kring varför tecken på social oro eller ångest har ökat så dramatiskt under det senaste halvsekle. Man menar att en rimlig förklaring kan vara att gamla tiders stabila gemenskap har luckrats upp. Förr i tiden växte man upp omgiven av en stabil krets människor och genom livet kände man många och var känd av många (Wilkinson & Pickett, 2011). Det kan finnas ett samband mellan den inre självkänslan och att identiteten är bräcklig under uppväxten, att man kan vara mer sårbar för exkludering och ha stort behov av tillhörighet när man söker sin plats i samhället och vill hitta sin egen roll och mening i livet (Havnesköld, 1992).

Begränsningar

Insamlad data från experimentet med 88 deltagare baserat på bekvämlighetsurval, gav inga entydiga svar. Begränsningarna kan ha varit det låga deltagarantalet och likheten både till ålder ($M = 27,7$) och sysselsättning, det var studenter från deltagarpolen vid Göteborgs universitet. En annan begränsning kan ha varit att 18 % avstod att svara på enkät nummer två som gjordes efter manipuleringen. Däremot kom det in 23 kommentarer varav många var ganska upprörda. Av dessa förstod man att det var flera som blivit provocerade av det politiska och extrema innehållet i enkät två. Detta öppnar å andra sidan upp för funderingar kring fortsatt forskning.

Framtida forskning

Behovet av att som individ ingå i en grupp och individens egna integritetsbehov är två mänskliga drivkrafter som påverkar oss starkt liksom de två motivationssystemen, känslighet för avvisning och behov av tillhörighet, som utvecklas olika beroende på i vilken kontext vi formas och vilka förutsättningar vi har. Jag skulle gärna se fortsatt

forskning där man kopplar samhällsutveckling till kunskap om mänskliga psykologiska fenomen och vad det för med sig när man upplever sig utesluten, avvisad eller på annat sätt hamnar utanför den gemenskap och trygghet ett samhälle förväntas erbjuda. Jag skulle även vilja se mer forskning hur olika strukturella faktorer, som ökade ojämlikheter i samhället, samverkar med psykologiska processer i handlingar och individuella val.

Referenser

- Akrami, N., Ekehammar, B., & Araya, T. (2000). Classical and modern racial prejudice: a study of attitudes toward immigrants in Sweden. *European Journal of Social Psychology*, 521-532.
- Aronson, E. (2011). *The social Animal*, New York: Worth Publishers, 32.
- Bashir, N. Y., Lockwood, P., Chasteen, A. L., Nadolny, D. & Noyes, I. (2013) The ironic impact of activists: Negative stereotypes reduce social change influence. *European Journal of Social Psychology*, *Eur. J. Soc. Psychol.* 43, 614–626. Doi: 10.1002/ejsp.1983.
- Baumeister, R. F., & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497–529.
- Beck-Friis, J. (2005). *När Orfeus vände sig om*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bäck, E. A. & Altermark, N. (2016). Gemenskap och utstötning: Socialpsykologiska perspektiv på politiskt våld. In C. Edling & A. Rostami (Eds.). Studentlitteratur: Lund (*Forthcoming*)
- Bäck, E. A., Bäck, H., & Knapton, H. M. (2015). Group belongingness and collective action: Effects of need to belong and rejection sensitivity on willingness to participate in protest activities. *Scandinavian Journal of Psychology*. doi: 10.1111/sjop.12225.
- Cialdini, R. B. (2005). *Påverkan, teori och praktik*. Malmö: Liber
- Cullberg Weston, M. (2008). *Från skam till självrespekt*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Downey, G., & Feldman, S. I. (1996). Implications of rejection sensitivity for intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(6), 1327-1343.
- Dramatik. (2004). *Medea*. Litteraturens klassiker. Grekisklitteratur. Redigerad av Breitholts L. ISBN 978-91-1-302244-4. Stockholm: Norstedts Pocket.
- Ellemers, N., & Jetten, J. (2013). The Many Ways to Be Marginal in a Group. *Personality and Social Psychology Review* 17(1) 3–21. doi: 10.1177/1088868312453086. <http://pspr.sagepub.com>.
- Gardell, M. (2011). *Islamofobi*. Stockholm: Leopard förlag.
- Greenaway, K. H., Jetten, J., Ellemers, N., & van Bunderen, L. (2015). The dark side of inclusion: Undesired acceptance increases aggression. *Group Processes & Intergroup Relations Vol. 18(2)* 173–189. doi: 10.1177/1368430214536063 gpir.sagepub.com.
- Havnesköld, L. (1992). *Daniel Sterns teorier om självutveckling – en introduktion*. Stockholm: Liber. 63.
- Knapton, H. M., Bäck, H., & Bäck, E. A. (2014). The social activist: conformity to the ingroup following rejection as a predictor of political participation, *Social*

- Influence. webb:<http://dx.doi.org/10.1080/15534510.2014.966856>.
- MacDonald, G., & Leary, M. R. (2005). Why Does Social Exclusion Hurt? The Relationship Between Social and Physical Pain. *Psychological Bulletin*. doi: 10.1037/0033-2909.131.2.202.
- McCauley, C., & Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20:3, 415-433 <http://dx.doi.org/10.1080/09546550802073367>.
- McConahay JB. (1983) Modern racism and modern discrimination: The effects of race, racial attitudes, and context on simulated hiring decisions. *Personality and Social Psychology Bulletin* 9: 551-558.
- Nilsson, A-K., & Waldemarson. (1990). *Kommunikaton samspel mellan människor*. Lund: Studentlitteratur, 36.
- Radiokorrespondenterna. (2016, febr 28). Beatrice Janzon, journalist samtalar med Veronika Wand-Danielsson, Sveriges ambassadör i Paris. Sveriges Radio. <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/682930?programid=2946>.
- Sonnby-Borgström, M. (2005). *Affekter, affektiv kommunikation och anknytningsmönster*. Malmö: Holmbergs. 216-217.
- Sundberg, A., & Huor, J. (2016). *Älskade terrorist, 16 år med militanta islamister*. Stockholm: Norstedts. 108.
- Säkerhetspolisen. (2010). *Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige*, Elanders ISBN: 978-91-86661-02-1.
- Tajfel, H. and Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel and L. W. Austin (eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chigago: Nelson-Hall.
- Wilkinson, R. & Pickett, K. (2009). *Jämlikhetsanden*. Stockholm: Karneval. 58, 150-151.
- Williams, K. D., (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58, 425–452. doi:10.1146/annurev. psych.58.110405.085641.